

Хоткевич Гнат Мартинович

Життєпис

ГНАТ ХОТКЕВИЧ

(1877 — 1938)

Хоткевич Гнат Мартинович народився 31 грудня 1877р. в Харкові, де минула більша частина його життя. 1900р. закінчив місцевий технологічний інститут. Ще в студентські роки включився в культурно-освітню діяльність на селі, віртуозно опанувавши гру на бандурі. Разом з О. Матюшенком, майбутнім організатором повстання на панцернику "Потемкин", влаштовував вистави, їздив місцями козацької слави. Зрештою, увійшов у контакти із членами Української соціал-демократичної партії (О. Коваленко, Ж. Коллар та ін.). Все це викликало підозри місцевих властей, внаслідок чого 1899р. він був на рік виключений з інституту як неблагонадійний. Був одним з організаторів виступу кобзарів-лірників на Археологічному з'їзді в Харкові (1902), фундатором першого в Росії Робітничого театру.

1905р. взяв активну участь у революційних подіях, у зв'язку з чим змушений був емігрувати до Галичини. Повернувшись до Києва 1912р., він зразу ж був арештований і висланий за межі України. Повернувся до Харкова після розпаду царської Росії, проживши тут до свого чергового арешту.

Гнат Хоткевич — самобутня творча постать: письменник, критик, літературознавець, мистецтвознавець, театральний і музичний діяч, історик і етнограф, автор багатьох новел, оповідань, повістей, романів. Окремими книжками вийшли друком "Поезії в прозі" (1902), драма "Лихоліття" (1906), повісті "Камінна душа" (1911), "Авірон" (1917), оповідання "Гірські акварелі" (1914), "Твори" у восьми томах (1928 — 1931) та ін.

Незважаючи на свої заслуги перед народом як талановитого письменника, громадського і культурного діяча, учасника революційного руху на Україні, Хоткевич з початку 30-х років зазнає жорстоких переслідувань з боку партократії: його звинувачують у націоналізмі, не публікують творів, шельмують у пресі. Письменник звертається листовно до різних інстанцій (харківських властей, Академії наук України, зрештою, до "батька" Сталіна) з проханням полегшити його долю та долю його сім'ї: "Як мені далі жити? Мене позбавили праці і хлібних карток. Ми голодуємо. Я спроможний купити лише один кухоль квасолі на день, із якої варимо на всіх юшку... На двох дітей маємо тільки одну пару чобіт, а їм же треба ходити до школи... В нас нічим топити... Вода в хаті замерзає..."

Не допомогла Хоткевичу ні Спілка письменників, ні Академія наук. Зрештою після гонінь, цькувань, принижень настала розв'язка: 23 лютого 1938р. виписано ордер на арешт Г. Хоткевича, звинуваченого в тому, що він нібито є "учасником антирадянської української націоналістичної організації".

Водночас з арештом відбувся трус на квартирі письменника: вилучено паспорт,

профквиток, конфісковано мисливську рушницю.

У постанові від 3 березня 1938р. органів НКВС УРСР Г. Хоткевич уже звинувачується в тому, що "він є учасником контрреволюційної української повстанської організації і агентом німецької розвідки, протягом тривалого часу проводив активну контрреволюційну націоналістичну організаційну і шпигунську діяльність".

Під постановою — підпис оперуповноваженого III відділу управління Державної безпеки Ейдука.

У протоколі допиту від 23 травня 1938р., який вів той же Ейдук, Хоткевичу інкримінується те, що він є "переконаний український націоналіст... протягом всього існування соціалістичної держави вів активну боротьбу з Радянською владою".

Внаслідок вжитих до письменника заходів фізичного впливу він був змушений "зізнатися" у "злочинах", яких не вчинив.

У справі Г. Хоткевича як доведений факт стверджується, що 1923р. він завербований у Харкові для шпionажу на користь Німеччини, був не тільки зв'язаний з Українською військовою організацією, а й "проводив активну діяльність по лінії цієї контрреволюційної організації".

У зв'язку з цим його справу вирішено надіслати на розгляд НКВС СРСР. Доля Хоткевича цією постановою була вирішена.

Про останній, найтрагічніший, момент у житті Г. Хоткевича свідчить "Виписка із протоколу № 69 засідання Особливої трійки УНКВС по Харківській області" від 29 вересня 1938р.: обвинуваченого розстріляти, а особисте майно конфіскувати.

Цей вирок виконано 8 жовтня 1938р.

24 квітня 1956р. військовий трибунал Київського військового округу ухвалу "особливої трійки" в справі Г. Хоткевича скасував за відсутністю в його діях складу злочину.

Гнат Хоткевич реабілітований посмертно.